

Književne novice

„Jadranski biseri“ je naslov novi zbirki balad in romanc Aškerčevih, ki izide v kratkem v založništvu L. Schwentnerja v Ljubljani.

Knjige „Matice Slovenske“. Za leto 1907. prejmejo člani „Matice Slovenske“ sledeče knjige: 1. „Na Poljani“, roman, spisal Fr. Ks. Meško. 2. Zabavna knjižnica, katero so založili z leposlovnimi prispevki Meško, Levstik, Regali, Pugelj, Golar, Kostanjevec. 3. „Gorski venec“ z uvodom in komentarjem prof. R. Peruška kot „Prevod iz svetovne književnosti“. 4. Hrvatska knjižnica“, v kateri so zastopani Stanko Vraz, Š. Gjalski, Kozarac, Ivankić. 5. Kamniške ali Savinske planine, monografija, I. del, spisal prof. F. Seidl. 6. Dr. K. Štrekelj: Narodne pesmi. 7. Zbornik z raznimi razpravami in s slovensko bibliografijo. 8. Letopis z običajno vsebino.

Ivan Cankar: Hlapec Jernej in njegova pravica. Založil L. Schwentner. V Ljubljani, 1907. (Cena vez. 2 K.) — Ali je Cankar hudomušno zloben? Topot upam in želim, da je v prav izdatni meri; kajti potem lahko želim, da bi videl obraze doslednih capljačev, ki v svojih spisih s filistrozno točnostjo pobirajo stopinje za njim, počenši od šolske naloge negodno godnega petošolca pa tja do najnovejšega slovstvenega ploda tega in onega umetniško kaljenega novodobarja.

Vse ne pomaga nič: pojem cankarstva dobiva zdaj navidezno vse drugačno vsebino. Množici se je zdelo že skoraj nemogoče, da bi bil isti umetnik spisal „Nino“ in „Aleša iz Razora“; zato so dosledni cankarjeveci iskali razlogov, kako je mogoče, da je Cankar v svojem „Alešu“ tako globoko — po njih mnenju — padel; nenačelni Cankarjevi prijatelji — kot prijatelji slovenskega slovstva sploh, ne samo svojega slovstva — so pa baš spis, kakor je „Aleš“, pozdravili s posebnim veseljem, češ, ta jasna luč, ki odseva iz njega, in na drugi strani odločna tema, ki se v njo zagrebemo, to je za občinstvo, ki zdaj vsaj ve, s čim ima opraviti; v „Nini“ itd. pa smo, tako so se zavedali, lovili samega sebe, lovili pisatelja in njegove misli, a ujeli smo bore malo, in kar smo ujeli, je bilo drugačno nego to, kar so ujeli drugi, in ta neskladnost nas je dražila. —

Preteče nekaj mesecev in pred nami stoji in govori „Hlapec Jernej“; mistična polutmina in eterna neprijemljivost običnih Cankarjevih spisov je nadomeščena z naravnost ostentativno jasnoto in več ko prozornim ustrojem. In zdaj naj bi videl Cankar obraze doslednih svojih posnemalcev capljačev! Čim bolj temno je bilo kaj povedano in čim bolj skokoma se je razvijalo dejanje in čim mističneje se je naposled vse končalo z obešenjem na kaki veji ali z izgubljanjem v pesku, tem bolj se je zdelo vredno Cankarjeve dobe. In žalibog, marsikateri nedolžnik se je dal speljati; saj ni zapazil, da prodajajo ti capljači svojo absolutno temo za Cankarjevo temo, ker ni vedel, da vlada pri Cankarju tema le zato, ker je luč privilegij, ki pa jo more odviti vsak trenotek; tudi ni zapazil, da so ti posnemalci smatrali svojo absolutno praznino brezračnosti za Cankarjevo eternost. Kaj pa bo zdaj, ko je za „Alešem“ nastopil „Jernej“ še odločneje svojo brezovinično in vrhutega na nezmotljiv način markirano pot? Kakor bi bil Cankar svojim cankarcem nalašč hotel zmešati štrene in glave! Vtisnili so si bili njegovo prejšnjo signaturo, kakor

bi ji bila namenjena večnost, zdaj je pa Cankar, tako se zdi, vrgel svojo proč in si je izbral povsem nasprotno! Gorje jim, če bi Cankar ostal pri svoji novi signaturi! Treba bi bilo iti za njim, kajti to stoji: on zdaj napoveduje ton in kolorature v slovstvu; dočim pa se je prejšnja njegova metoda temotnosti dala nadomeščati z brezlučnostjo, je klasična lapidarnost njegovega „Jerneja“ naprosto neposnemljiva! Močnega kamenitega sklada ne moreš zgraditi iz opeke pridnosti ali iz mehke ilovice prilagodljivega posnemanja: trdno, kremenito kamenje rodi le — priroda! Zato se Cankar lahko muza, da je štrene in glave zmešal tistim, ki so se delali, kakor bi bili uslužbenci njegove firme: v temi se vidijo črni tudi medlobarvni predmeti, ob belem dnevu pa postane očitna njih jetična barva!

Ali je naš Cankar zdaj drug Cankar? Le navidezno sta zadnji dve knjigi, posebno „Jernej“ čisto drugačnega kova. Deloma že izza „Vinjet“, nedvomljivo pa izza „Tujcev“ vemo prav dobro, kako plastičen more biti Cankar; samo da je razlika, uporablja li Cankar svojo plastično pisateljsko silo pri docela psihičnem ali pri konkretnem predmetu. Saj to je baš velikanska prednost Cankarjeva pred toliko drugimi sopisatelji, da se njegova dikcija in vsa zasnova ravna po snovi; od njene večje ali manjše evidenčnosti je zavisna večja ali manjša evidenčnost njegovih spisov: to je vzrok, da so nekateri spisi ali vsaj nekateri njih deli nekako tajnostno nejasni, a da se drugod kar na mah odpre pred našimi očmi v najostrejših barvah začrtana panorama. Seveda pa je tudi zelo napredovala Cankarjeva tehnika v ožjem zmyslu.

Neprecenljiv Cankarjev dar je ta: vsaka snov postane v njegovih rokah interesantna; on si jo osvoji popolnoma in jo zna analizovati tako, da nam ne uide nobena značilna poteza. Razume se, da si izbira rad nenavadne snovi, a tudi pri najnavadnejši postane v njegovi uprizoritvi in po njegovih premisah njen razvoj neizogibno prav tak, kakor ga nam prikazuje pisatelj. Z ozirom na to je on najbolj naroden pisatelj, ako se loti kake domače snovi: obdela jo povsem tako, kakor se je ali bi se morala pri nas razviti; prav tako pa je tudi najsplošnejši kozmopolit, ker je vsak subjektivni pojav pri njem risan s tako objektivno, psihično resničnostjo, da bi se mogel vršiti, kjerkoli žive ljudje. — Miljé pa jemlje Cankar res najrajši iz naše domovine.

Tako je „Hlapec Jernej“ po miljéju pristen naš domačin, po iskanju neko-difikovane pravice do uživanja uspehov svojega dela pa je le — človek in drugega nič, in baš zato tem pomembnejši in vplivnejši. „Vinjete“, „Hiša Marije Pomočnice“, „Nina“, „Hlapec Jernej“, to so štirje mejniki v Cankarjevem delovanju: „Jernej“ učinkuje tem močnejše, ker je zavít v čudovito virtuoznost preprostosti. O tem se naj vsak sam prepriča.

Dr. Jos. Tominšek.

Palčki Poljanci. Slike in besedilo napravil E. Kreidorf, preložil Oton Zupančič, založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 3 K 60 h.

Ali je kdo, ki bi mogel zanikati, da naša književnost in naše knjištvo vrlo napredujeta? Kdor o tem napredku ni preverjen, naj vzame to delo v roke! Lahko rečemo, da kaj podobnega v žanru, ki mu pripada ta knjiga, še nismo imeli, in ponosni smemo biti, da so tako knjigo doslej izdali poleg nas le Nemci, Holandci, Francozi in Čehi, dasi je pričakovati, da si jo bodo polagoma oskrbeli vsi evropski narodi.

Knjiga je živ primer, kako se dasta združiti fantastnost in poezija pravljice-nega sveta z drznim naturalizmom, kako je mogoče pričarati življenje v mrtva bitja in prisoditi nerazumnim živim bitjem pravcato življenje. S tem pa je rešena